

HUNAT HATUN CAMİİ

(bk. HUAND HATUN KÜLLİYESİ).

HUNCİ

(الخنجی)

Ebû'l-Hayr Emînüddîn
Fazlullâh b. Rûzbihân b. Fazlillâh
el-Huncî el-İsfahânî
(ö. 927/1521)

İranlı Şâfiî âlimi ve tarihçi.

Şiraz'da doğdu. Hayatı hakkındaki bilgiler eserleri arasında dağınık şekilde bulunmaktadır. 877'de (1473) hac yolculuğu için Bağdat'ta bulunduğu sırada on yedi yaşında olduğunu söyler ki bu durumda 860 (1456) yılında doğmuş olmalıdır. Aslen Fars eyaletinin Lâr bölgesinde ki Hunc kasabasından olan ailesinin soyu meşhur sûfî Rûzbihân-ı Baklî'ye ulaşır. Huncî, Şiraz'da başladığı eğitimi sırasında, Şâfiî âlimi Emînüddîn-i Şîrâzî ve kendisinin "üstadımız" dediği Celâleddin ed-Devvânî gibi hocalardan ders aldı. Kur'an ve Arapça öğrenimini tamamladıktan sonra hacca gitti. Yirmi beş yaşında ikinci defa çıktığı hac yolculuğundan dönerken bir müddet Mısır'da Memlûk Sultanı Kayıtbay'ın sarayında kaldı. Ardından tekrar Medine'ye giderek *ed-Devvânî* müellifi Sehâvî'den ve diğer âlimlerden hadis dersi aldı. Şiraz'a döndüğünde bazı fıkıh kitaplarına hâşiyeler yazdı. 892'de (1487) gittiği Tebriz'de Akkoyunlu sarayını ziyareti sırasında Sultan Yâkub Bey'e biat ettiğini bildirdi ve *Bedî'u'z-zamân fî kışşati Hay b. Yakzân* adlı eserini ona ithaf etti. Bu tarihten itibaren sarayda oturdu ve hükümdarın çeşitli seferlerine katıldı. Bu arada onun emriyle Akkoyunlular'ın tarihini yazmaya başladı. Yâkub Bey'in ölümünün (1490) ardından bir süre oğlu Baysungur'un hizmetinde çalıştı. Bir müddet sonra Akkoyunlu şehzadeleri arasında taht kavgası başlayınca Azerbaycan'dan ayrıldı. Şah İsmâil Irak'ı işgal ettiğinde Kâşân'da bulunan Huncî'nin, Şîa âlimlerinden İbnü'l-Mutahhar el-Hillî'nin *Nehcü'l-hak ve keşfü's-sıdk* adlı eserine yazdığı reddiye Şîiler'le Sünnîler arasında gerginliğe yol açtı. Bunun üzerine Sultan Hüseyin Baykara'nın sarayına sığındı. Şeybânî Han Horasan'ı aldıktan sonra (906/1500) onun sarayına girdi. Şeybânî Han'ın 916'da (1510) Şah İsmâil ile yaptığı savaşta öldürülmesinin ardından Şeybânîler Türkistan'a doğru çekilin-

ce Buhara'ya yerleşen yeni Şeybânî lideri Ubeydullah Han Huncî'yi oraya davet etti. Huncî hayatının sonuna kadar Ubeydullah Han'ın sarayında kaldı. Nakşibendiye tarikatına muhtemelen bu dönemde intisap eden Huncî 5 Cemâziyelevvel 927'de (13 Nisan 1521) Buhara'da vefat etti.

Eserleri. 1. *Târîh-i 'Âlem'ârâ-yı Emînî*. Emînî mahlasını kullanan Huncî'nin Sultan Yâkub döneminde yazmaya başladığı bu Farsça eseri hükümdarın ölümünden sonra oğlu Baysungur döneminde tamamlamış ve ona ithaf etmiştir. Cüveynî'nin *Cihângüşâ'sı* örnek alınarak yazılan eserin bilinen iki nüshasından biri 926 (1520) yılında istinsah edilmiş olup Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Fâtih, nr. 4431); diğer nüshası ise Bibliothèque Nationale'de bulunmaktadır (Ancien Fonds Persan, nr. 473). *Târîh-i 'Âlem'ârâ-yı Emînî*, V. Minorsky tarafından bir incelemeyle birlikte *Persia in A.D. 1478-1490; An Abridged Translation of Faḍlullāh b. Rūzbihān Khunji's Tārīkh-i Ālam-ārā-yi Amīnī* (London 1957) adıyla özet olarak İngilizce'ye çevrilmiş, tenkitli metni John Woods tarafından V. Minorsky'nin kitabıyla birlikte yayımlanmıştır (London 1992). 2. *Bedî'u'z-zamân fî kışşati Hay b. Yakzân*. Huncî, *Târîh-i Emînî*'de (s. 74-75), nazarî ve amelî hikmete dair olan bu eserini 892'de (1487) Sultan Yâkub'a ithaf etmek üzere kaleme aldığını bildirirse de eserin nüshası henüz tesbit edilememiştir. 3. *İbtâlû nehci'l-bâtıl ve ihmâlû keşfi'l-'âtl*. Müellifin 909'da (1503) Kâşân'da tamamladığı bu Arapça eser, Şii ulemâsından İbnü'l-Mutahhar el-Hillî'nin *Nehcü'l-hak ve keşfü's-sıdk* ve *'s-ğevâb* adlı kitabının tenkididir. Eser, I. Goldziher tarafından *Beit-räge zur litteratur-geschichte der Šī'a und der sunnitschen Polemik* adıyla kısmen neşredilip Almanca'ya çevrilmiştir (*Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften*, LXXVIII, [Wien 1874], s. 475-486). Nûrullah et-Tüsterî de *Kitâbü İhşkâki'l-hak* adıyla Huncî'nin eserine bir reddiye yazmıştır (Tahran 1273). 4. *Şerh-i Veşâyâ-yi Âbdülhâlik-ı Gucdüvânî*. Âbdülhâlik-ı Gucdüvânî'nin vasiyetlerinin şerhi yanında eserde ayrıca Gucdüvânî'nin hal tercümesi, silsilesi ve halifeleri hakkında bilgi verilmiştir (Süleymaniye Ktp., Yahyâ Tevfik, nr. 1500, vr. 83^a-102^b). 5. *Mihmânnâme-i Buḥārâ*. Şeybânî Han'ın İran'da Sünnîliği hâkim kılmasını teşvik etmek amacıyla yazılan eserde Şeybânî Han'ın savaşları da anlatılır. 914'te

(1508) Buhara'da yazılmaya başlanan ve 915'te (1509) Herat'ta tamamlanan eser M. Sütûde tarafından yayımlanmış (Tahran 1341 hş./1962), tıpkıbasımı ve Rusça tercümesi R. P. Celilova tarafından yapılmıştır (Moskova 1976). Ursula Ott eseri *Transoxianen und Turkestan zu beginn des 16. Jahrhunderts. Das Mihmān-nāma-yi Buḥārā des Faḍlullāh b. Rūzbihān Hunjī. Übersetzung und Kommenta* adıyla Almanca'ya çevirmiştir (Fribourg 1973). 6. *Sülûkü'l-mülûk*. Ubeydullah Han adına 920 (1514) yılında kaleme alınan "Aḥkāmü's-sultāniyye" tarzında hacimli bir eserdir. Bir nüshası British Museum'da bulunan eser (Rieu, II, 448) Muhammed Ali Muvahhid (Tahran 1362 hş.) ve M. Nizâmeddin (Haydarâbâd 1966) tarafından neşredilmiş, Muhammed Eslem de eseri *Muslim Conduct of State: Based upon the Sulūk-ul-mulūk of Faḍl-Ullāh bin Rūzbihān İsfahānī* adıyla İngilizce'ye çevirmiştir (İslâmâbâd 1974). 7. *Hidâyetü't-taşdîk ilâ hikâyeti'l-harîk*. Müellifin, 688 (1289) yılında Mescid-i Nebevî'de çıkan yangın dolayısıyla kaleme aldığı bu Arapça risâle *Yâdnâme-i İrânî-yi Minorsky* içinde yayımlanmıştır (Tahran 1969, s. 77-113). Ayrıca *Kaşide-i Bürde*'ye bir şerh yazdığı bildirilen Huncî'nin "Mehdî-yi âhir zaman" diye hitap ettiği Yavuz Sultan Selim'e ve Kanûnî Sultan Süleyman'a yazdığı Türkçe iki manzum mektup Feridun Bey'in *Münşeâtı* içinde yer almaktadır (I, 416-418).

BİBLİYOGRAFYA :

Huncî, *Sülûkü'l-mülûk* (nşr. M. Ali Muvahhid), Tahran 1362 hş., neşreden in önsözü, s. 9-45; a.mlf., *Târîh-i 'Âlem'ârâ-yı Emînî* (nşr. J. E. Woods), London 1992, neşreden in önsözü, s. IX-XV; Sehâvî, *ed-Devvânî*, III, 171; Feridun Bey, *Münşeât*, I, 416-418; Nûrullah et-Tüsterî, *İhşkâku'l-hak* (nşr. Âyetullahü'l-Uzmâ Mar'aşî), Kum, ts., I, 74-82; Rieu, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, II, 448; Storey, *Persian Literature*, I, 300-301; Safâ, *Edebiyyât*, IV, 538-540; Abbas el-Azzâvî, *et-Ta'rif bi'l-mü'errihin fi 'ahdi'l-Moğol ve't-Türkân*, Bağdad 1376/1957, s. 242-245; Mirzâ M. Kazvinî, *Yâddâsthâ-yı Kazvinî* (nşr. İrec Afşâr), Tahran 1336, III, 227-229; Nefîsî, *Târîh-i Nazm u Nesr*, I, 251-252; Rypka, *HIL*, s. 427, 445, 448; A. K. S. Lambton, *State and Government in Medieval Islam*, Oxford 1985, s. 178-180; M. Nizamuddin, "Sülûk al-Mulûk of Faḍl Allah Ibn Rūzbihān", *JPHS*, XIII/3-4 (1960), s. 310-313; Nader Nadernejad, "Akkoyunlu Tarihi Hakkında Bir Eser: Sultan Yâkub Tarihi", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, XIII/1, Erzurum 1985, s. 297-300; U. Haarmann, "Staat und Religion in Transoxanien im frühen 16. Jahrhundert", *ZDMG*, CXXIV (1974), s. 332-369; a.mlf., "Khundjî", *EP* (İng.), V, 53-54.

TAHSİN YAZICI